

Posudek na bakalářskou práci „*Změny hodnotového systému související s trvale udržitelným rozvojem*“ studentky **Nikolety Petruš**.

Práce si klade za cíl prozkoumat vztah mezi lidskými hodnotami a konceptem udržitelného rozvoje s tím, že se chce soustředit především na oblast hodnot a jejich proměny. Svým charakterem jde o kritickou přehledovou studii, která čerpá ze solidního množství relevantní zahraniční literatury. Práce má až na výjimku poslední kapitoly (viz dále) relativně čitelnou strukturu, jednotlivé její části na sebe plynule navazují, poměrně dobře se v ní čtenář orientuje. A to přesto, že na začátku práce autorka nijak explicitně nestanovuje žádnou hlavní výzkumnou otázku, kterou by rozpracovala do otázek dílčích, jež by pak orientovaly pořadí a návaznost jednotlivých kapitol. Vyzdvihnout lze také aktuálnost a závažnost tématu. Konečně, studentka pracovala do značné míry samostatně.

Pokud jde o formální stránku práce je přijatelná, ačkoliv nese větší množství menších problémů (pravopis, občas i stylistika, nejednotný formát odstavců, způsob prezentace z internetu překopírovaných boxů na str. 9, 10-11 a 14, postrádám též abstrakt). Celkově budí po formální stránce dojem uspěchanosti – před jejím odevzdáním by stálo za to práci ještě jednou v klidu projít, nad obsahem a formou se znovu s odstupem zamyslet a nedodělky opravit.

Věcné výtky:

1. Postrádám uvedení některých českých **pramenů** a literatury, které byly studentce během konzultací důrazně doporučovány. Zejména novější knižní práce Hany Librové („Vlažní a váhaví“) a také dva časopisecké texty sociologa Rabušice otištěné v Sociologickém časopise, které se explicitně zabývaly teorií R. Ingleharta. Prostudování těchto textů by umožnilo větší kritičnost vůči tématu bakalářské práce obecně a k Inglehartovi zvláště.
2. Postrádám právě větší odstup a **kritičnost** autorky vůči teoretickým konceptům pro-environmentálních hodnotových systémů a koncepcím hodnotové změny v bakalářské práci představených. Sama Hana Librová si na adresu Ingleharta klade otázku, jak je možné, že lidé v post-industriálních západních zemích vyznávající post-materiální hodnoty mají několikanásobně vyšší ekologickou stopu než lidé z rozvojových zemí zastávající hodnoty materialistické. Taktéž se můžeme ptát, jak je možné, že naši materialisticky založení prarodiče žili život s menší ekologickou stopou než představitelé dnešní post-materiální generace. Jde o vcelku banální úvahu, která však výrazně nabourává neproblematický vztah mezi hodnotami, jednáním a jeho důsledky, který načrtává autorka práce.
3. Nekriticky autorka přijímá názory **autorit** a velikánů oboru, jako byl tragicky zesnulý Josef Vavroušek či dosud je Hana Librová. Například na straně 33 studentka píše: „Hana Librová, Josef Vavroušek a mnoho dalších významných myslitelův naší doby sa jednoznačne zhodujú na názore, že jediným „trvale udržateľným“ východiskom zo súčasnej globálnej krízy je zmena ľudskej spoločnosti a jej hodnôt. V závere tejto práce nám neostáva nič iné, len s týmto názorom súhlasit.“ Já osobně jsem měl Vavrouška také nesmírně rád, představoval hlas, který korigoval převažující klaunovský mýtus o tom, že trh vše vyřeší. Myslím ale, že ve vědě nám nakonec nezůstává nic jiného, než nad vším zas a znovu pochybovat, nikoliv s něčím definitivně a jednou provždy souhlasit jen proto, že to říká nějaká morální či intelektuální autorita.
4. Uvítal bych tedy především větší kritičnost údajného jasného **vztahu mezi environmentálními hodnotami a chováním**. Autorka v závěru konstatuje, že

hodnotový systém je podle všech pěti představených výzkumů silným determinantem environmentálního chování (str. 33). Ve vědě bychom však alespoň podle Karla Poppera měli hledat především příklady či výzkumy, které naše hypotézy nepotvrzují, ale zpochybňují či vyvracejí. Jinak se nikam neposuneme. Takže co třeba jednání limitující omezení struktur? Pokud budu vyznávat ekologicky šetrné hodnoty, ale budu bydlet na venkovské periferii bez veřejné dopravy, tak budu pravděpodobně své děti vozit do školy a do zaměstnání dojíždět automobilem úplně stejně jako moji materialističtí sousedé. Ano, a jako bonus navíc k tomu dostanu nepříjemnou kognitivní disonanci.

5. S nekritičností souvisí také otázka, zda lze tak snadno, neproblematicky a černobíle **klasifikovat** samo jednání na pro-environmentální a proti-environmentální. Neexistuje spousta ambivalentních a těžko zařaditelných příkladů? Co třeba využívání elektromobilů v Praze, pro jejichž provoz však byla vyrobena elektřina v jaderných či uhelných elektrárnách?
6. V Inglehartově typologii lze podle mého názoru také najít jistý západní **etnocentrismus** vyznávající implicitně evoluční pohled na dějiny. Avantgardou lidstva je zde opět post-materialistických Západ, tedy my. Zbytek světa, tedy oni, zatím ještě vězí v tradičních či materialistických hodnotových systémech. My jsme tedy nadřazení, civilizovaní, oni jsou méněcenní, barbaři, kteří se na naší úroveň vyspělosti podle teoretického modelu musejí teprve dopracovat a dobrat se významu vyšších hodnot seberealizace a participace.
7. Autorka v celé práci na mnoha místech (počínaje str. 12) nekriticky **idealizuje či romantizuje před-moderní evropskou společnost** a před-industriální společnosti obecně. Konstatuje, že vždy žily v souladu a v harmonii se svým přírodním prostředím, protože na něm byly jako zemědělci či pastevci přímo existenčně závislí (údajně s výjimkou přešlapu kultury Velikonočních ostrovů). To má autorce sloužit jako kontrast k současné průmyslové či post-průmyslové civilizaci, která tuto schopnost jakoby ztratila a nyní se jí snaží znovu najít. Avšak u nás Moldan (skripta „Trvale udržitelný rozvoj“) uvádí řadu historických příkladů pádů velkých civilizací i menších kultur z důvodů degradace přírodního prostředí. Tento pohled dnes rozvíjí například kanadský politolog Homer-Dixon, který analyzuje environmentální kořeny zdánlivě etnických či náboženských ozbrojených konfliktů v převážně agrárních rozvojových zemích či regionech dneška. Celkově se mi proto zdá studentkou slibovaná analýza historicko-sociologické dimenze hodnotové proměny vztahu člověka k přírodě poněkud schématická až klišovitá.
8. Další kliše je na straně 13, hovoří o tom, že **tržní hospodářství** je podmínkou konzumní společnosti. Centrálně řízené systémy reálného či gulášového socialismu však vytvářely své verze konzumu též. A s tím související degradace přírodního prostředí probíhala stejnou, ne-li větší, měrou. Tedy: nejen kapitalismus je podle teoretiků ekologické krize ekologické zlo (blíže Jan Keller: Ať na dno blahobytu).
9. Uvítal bych lepší popis a charakteristiku **šesti typů hnutí dle Boutiliera** (str. 24-26), příliš stručné a málo jasné. A zejména pak jejich lepší propojení s třemi typy společnosti a s třemi typy hodnotových systémů podle Ingleharta. Zdá se mi to jako jedno ze stěžejních témat celé práce, zasloužilo by si více rozvést (samozřejmě kriticky, viz výše).
10. **Kapitola** „Technologická dimenze rozvoje“ (str. 29-32) je nejasná, není zřejmé, jak souvisí s tématem práce, jímž jsou environmentální hodnoty a jejich vztah k jednání. Kapitola, jinak zajímavou a hezky napsanou, však studentka prezentuje jako příklad nového typu rizika. Poněkud se tedy vkrádá podezření, že se zařazením kapitoly studentka primárně snažila zvýšit rozsah práce.

I přes dílčí výhrady celkově hodnotím práci jako solidní. Navrhuji známku **velmi dobrou** s tím, že průběh ústní obhajoby může známku ještě vylepšit, nebo naopak zhoršit.

V Praze 12. září 2016
Mgr. Karel Černý, Ph.D.